

EL DESCOBRIMENT DE LES AIGÜES ARTESIANES DEL DELTA DEL LLOBREGAT I LA PERFORACIÓ DELS PRIMERS POUS ARTESIANS (1893-1895)

Josep Ferret i Pujol

ANTECEDENTS

L'any 1993 es commemorà el primer centenari del descobriment de les aigües artesianes del delta del riu Llobregat, cosa que constituí un esdeveniment de gran transcendència del procés de desenvolupament socio-econòmic i que repercutí molt favorablement en el millorament de l'estat sanitari del citat territori deltaic.

El dèficit d'aigua potable en la plana deltaica, agreujat en èpoques de secada, constituí un veritable problema sanitari. Les malalties d'origen hídric eren freqüents, entre les quals destacava el paludisme, qui era endèmic.

L'aigua del primer pou artesià brollà per primera vegada el dia 4 d'agost del 1893, a la Colònia Casanovas d'El Prat de Llobregat, situada en els terrenys avui ocupats per l'aeroport.

En Jaume Casanovas i Parellada (1), ric indià pratec, que havia fet fortuna a Cuba, en destinà una part a crear una modèlica colònia agrícola-ramadera, en la seva població natal, que hom coneixia per "Colònia Casanovas", però la manca de suficient dotació d'aigua feia perillar la rendibilitat d'aquesta explotació, cosa que s'evidencià durant l'estiu de 1892, que fou extremadament sec a tot Europa.

L'abastament d'aigua a les marines deltaiques es feia preferentment per mitjà de l'excavació de pous d'aigua freàtica, de poca fondària; l'existència de cisternes hi era escassa. El proveïment amb aigua del riu o de canals de regadiu, ja a mitjan segle XIX, precisava de l'ús de les anomenades "pedres suadores", que filtraven les matèries tèrries, però eren bacteriològicament ineficaces. També algunes masies disposaven d'alambins per a la purificació de les aigües (2).

Inicialment en Jaume Casanovas féu perforar pous d'aigua freàtica "prop de la vaqueria per a captar aigua; però la que donava a 2 ó 3 metres de profunditat era vermellosa i no utilitzable per abeurar el bestiar i sols li servia per a la neteja." (3). El problema de la manca d'aigua potable proseguia.

LA PERFORACIÓ DEL PRIMER POU ARTESIÀ

En iniciar-se l'estiu del 1893, en Jaume Casanovas decidí contractar el pover de Cornellà, Jaume Clavell, conegut pel "Met de Cornellà" (4), el qual s'havia especialitzat en la perforació dels pous pel sistema Abissini, (clavament de tubs, per mitjà l'impacte d'un martinet) (5), amb la finalitat que practiqués un pou profund en la seva finca. Aquesta decisió no anà precedida, segons les manifestacions del prestigiós geòleg i canonge Dr. Jaume Almera, de cap consulta o intervenció de la comunitat científica (6).

Els pous que habitualment cronstruïa en "Met" eren, però, de poca fondària. En Jaume Casanovas el cridà i li encarregà de fer-ne un de més profund "fins a trobar aigua o foc" (7).

Tot fa suposar que s'iniciaren els treballs a primers de juliol del 1893, "... però passaven setmanes, s'anava enfonsant el tub i aigua no en sortia".

"En el poble molts se'n reien, d'altres se'n buraven. Els interessats en la portada d'aigua del riu fomentaven la desconfiança i les burles. Don Jaume no feia cas ni de les burles innocents, ni de les interessades.. i tub avall". "Un dia que en "Met" exposava a don Jaume els seus dubtes i provava de discutir de continuar, aquell tallà la conversa amb to enèrgic i imperatiu que li era

Articles

*Perforació d'un dels primitius pous artesians al nucli urbà d'El Prat (1904).
Font: Reproducció de FERRET I PUJOL J.: Primer centenari del descobriment de les aigües artesianes del delta del riu Llobregat (1893-1993), Comissió d'Usuaris del Delta del Riu Llobregat, El Prat de Llobregat: 1993.*

peculiar: "En començar vaig dir fins trobar "aigua o foc". Doncs avall fins trobar aigua o foc" (8).

Per fi l'èxit hauria de coronar la seva constància. "El dia 3 d'agost del 1893 van acabar d'enfonsar el tub, era hora de plegar i van deixar la feina per l'endemà netejar el tub" de les matèries tèrries que es ficaven en els treballs de perforació. "El dia següent, el 4 d'agost, Sant Domènec o "Domingo", en arribar els treballadors a la feina es trobaren un bassal d'aigua al voltant del tub. En Casanovas havia triomfat i el seu triomf proporcionava a El Prat una riquesa incalculable..." (9).

L'aigua d'aquest primer pou era potable, una mica sulfurosa, però de cabal reduït, de només 4 plomes d'aigua (10).

El mes de setembre del mateix any, en Jaume Casanovas encarregà la perforació d'un segon pou artesià a la seva finca, l'aigua del qual sorgí per primera vegada el 29 de setembre, festivitat de Sant Miquel. En aquest cas, als dotze dies de perforació es trobà "... un manantial de 8 plomes d'aigua, assortint d'aquest modo de tant prehuat element á tota la colònia. La profunditat d'aquests dos pous fluctuà entre els 45 i 50 metres aproximadament" (11).

LES PRIMITIVES PERFORACIONS ARTESIANES EN EL NUCLI URBÀ D'EL PRAT

La perforació dels primers pous artesiàns practcats a l'àrea urbana d'El Prat no s'inicià fins a finals d'agost de 1894. Aquests treballs anaren precedits de la intervenció del Dr. Jaume Almera, abans citat. A causa del creixent interès d'alguns propietaris pratencs de practicar pous artesiàns en les seves finques urbanes de la indicada població, el prevere Benet Torres i Soldevila, aleshores rector de la parròquia de Sant Pere i Sant Pau d'El Prat, havia sol·licitat al Dr. Almera la seva autoritzada opinió en relació a les possibilitats d'existència d'aigua artesiàna en els estrats inferiors del subsòl urbà.

El citat geòleg confirmà, com així ho deixà escrit, que en el delta del Llobregat hi havia.. "una capa acuífera en todo él, y por consiguiente debajo el casco urbano del citado pueblo" (12).

Tot i que no coneixem les dades concretes de la seva perforació, per diverses informacions com-

plementàries, que ara no és el cas d'exposar, podem afirmar que el primer aprofitament artesià construït al nucli urbà d'El Prat es practicà al llarg de la segona quinzena del mes d'agost del 1884, a la propietat d'en Bartomeu Llussà i Fanés. L'aigua del segon pou artesià, perforat també al poble d'El Prat, brollà per primera vegada el dia 6 de setembre del 1894 (13).

Recentment hem trobat una interessant descripció de les característiques tècniques del citats pous, que pel seu interès tot seguit reproduïm:

"..el primero que se ha construido, a la profundidad de 45 metros dá 17 plumas continuas de agua superior calidad y sale a una altura de 1,25 metros del nivel del suelo; otro pozo que ha mandado construir el ilustrado médico Soler, a la profundidad de 54 metros, con tubos de igual diámetro que el anterior, dá 47 plumas a una altura de 1,50 metros (...)Hay muchos propietarios que han dado orden de construir pozos en sus fincas..." (14).

En la sessió municipal de data 15 de setembre de 1894, s'acordà "... se proceda al análisis debido de las aguas que emanan de los pozos artesianos recientemente construídos por particulares de esta población, para venir en conocimiento exacto de las condiciones higiénicas que aquellas reunan..." (15).

Aquell mateix setembre es construí el pou artesià de la Torre Muntadas, propietat d'en Josep Muntadas i Rovira, i unes setmanes després es practicaren els pous artesiàns a les propietats d'en Francesc Dalit, Joaquim Sabater i Josep Serra(16).

A finals del 1894, alguns propietaris agrícoles ja pensaven en la possibilitat d'emprar l'aigua artesiàna per regar. El farmacèutic pratenc Ramon Roigé i Badia afirmava en un dels seus treballs: "...si això s'aconsegueix, canviarà talment la "fàcies" d'aquest pays: ayguas potables abundants, cel hermosíssim y en terreno de prodigiosa fertilitat convertirian aquesta encontrada en un verda-der paradís..." (17). Uns mesos després, el propietari pratenc Domènec Dalit i Vallhonrat fou el primer que féu perforar un pou artesià destinat a regatge. Aquest aprofitament artesià, el de major diàmetre dels que fins aleshores es construïen, es practicà a mitjan setembre del mateix any 1895, i ja s'havien perforat més de 25 pous artesiàns, tots ells al terme d'El Prat.

LES PRIMERES INVESTIGACIONS HIDROGEOLÒGIQUES DE L'AQUÍFER PROFUND

En iniciar-se les primeres perforacions artesianes en el nucli urbà d'El Prat es començaren a realitzar els primers estudis i observacions de les característiques hidrogeològiques d'aquesta formació deltaica, en els quals intervingué el Dr. Jaume Almera.

Un dels primers treballs fou la classificació dels fòssils que es trobaven varejats entre les matèries tèrries, de les diverses capes que s'anaven travessant. De l'estudi estratigràfic es deduí que l'aquífer profund, que és el que conté l'aigua artesià, es trobava a diferent fondària, segons el punt on es practicava la perforació. Ordenades les dades estratigràfiques, es determinà que l'aquífer profund tenia un pendent superior al del delta (1:5000). Això era la causa que els pous artesianes havien de ser més profunds com més a prop de la mar es perforaven. Precisament, a l'esmentat pou de Cal Dalit, l'aigua artesià es trobà als 62 metres (19).

Articles

En general, s'observà l'any 1895 que en tots els pous situats per sota la línia fèrria Barcelona-Vilanova, els pous eren sorgents. En molts dels pous perforats a la zona costanera, l'aigua sorgia a més de tres metres pel damunt del nivell del terreny.

Quan es perforà el pou artesià de la font pública de la plaça d'El Prat, a mitjan setembre del 1895, l'aigua brollà a un alçària de 0,90 metres pel damunt del seu nivell (20).

ALGUNS ASPECTES SINGULARS RELATIUS ALS PRIMITIUS POUS ARTESIANS

Durant els primers anys de la descoberta de l'aigua artesià era habitual batejar els pous artesianes amb el sant del dia en què sorgia l'aigua per primera vegada. Alguns propietaris de pous feien col·locar imatges, ceràmiques que representaven el sant corresponent o construïen, fins i tot, unes capelletes per a la seva protecció, que se situaven prop dels brocals dels pous (21).

Cal consignar que el rector Benet Torres i Soldevila emprava una oració adient en els actes de benedicció de les perforacions artesianes. El 4 d'agost de 1894, just un any després del descobri-

ment de l'aigua artesià, se celebrà a la Colònia Casanovas una festa commemorativa, en el decurs de la qual el citat rector patenc beneí la capelleta que féu alçar en Jaume Casanovas, l'esposa del qual, "Doña Luisa", cubana de naixement, en fou la padrina (22).

Notes:

(1) FERRET, J.: "Jaume Casanovas i Parellada-Aportació a l'estudi biogràfic", *Delta*, desembre del 1992.

(2) CODINA, J.: *Delta del Llobregat. La gent del fang. El Prat: 965-1965*, Montblanc, Granollers: 1966, p.144 i 145.

(3) i (4) PALMA DE MALLORCA, A.: *Prat de Llobregat (Ensayo histórico)*, El Prat de Llobregat: 1958, p. 322.

(5) FERRET, J.: "Els aprofitaments artesianes al delta del Llobregat, 1893-1942", *XXV Assemblée Intercomarcal d'Estudiosos*, Centre d'Estudis Comarcals i Amics del Prat, El Prat de Llobregat: 1980, pp. 170-225

(6) ALMERA, J.; *Los terrenos pliocénicos del Bajo Llobregat y Llano de Barcelona*, 1894, p. 99.

(7), (8) i (9) FERRET, J.: "Els aprofitaments", op. cit.

(10) ROIGÉ, R.: "Los pous artesianes en lo poble de Prat de Llobregat", *La pagesia* (Publicació de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre), gener del 1895.

(11) ROIGÉ, R.: "Los pous artesianes", op. cit.

(12) ALMERA, J.: *Los terrenos pliocénicos*, op. cit.

(13) Es dedueix perquè es col·locà la imatge de Sant Llorenç Justinià, dia en què sorgí l'aigua del pou per primera vegada.

(14) *La Vanguardia* 18-9-1894.

(15) Llibre d'Actes de l'Ajuntament d'El Prat del 1894 (A.H.M.P.)

(16) FERRET, J.: "Els aprofitaments", op. cit.

(17) i (18) ROIGÉ, R.: "Los pous artesianes", op. cit.

(19) i (20) "Los pous artesianes en lo poble de Prat de Llobregat (II)", *La pagesia* núm 191, 2ª quinzena d'octubre de 1895.

(21) Roigé, R.: *Ibidem*

(22) FERRET, J.: "Jaume Casanovas...", op. cit.